

Revnakoğlu'nun Nasıplendiği Eski ve Yeni Devir Resmî ve Dinî Hocaları

Revnakoğlu'nun okul ve okul dışı muhitinden hocalarını ayrı ayrı toplamak pek de manalı değildi, zira ona tesir edenlerin hepsi onun hocalarıydı. Nedense Osmanlı sonrasına ait yazılan biyografilerde daha ziyade “hocaları” denildiğinde resmî tedrisattakiler murat edilir. Bu zaviyeden Revnakoğlu da görülebilirdi. Yakın dostlarından Hakkı Süha Gezgin'in vefatı ardından yazdığı notlarında Galatasaray'da hocalarından bahsediyordu (137:9-12):

Hakkı Süha Bey'i tanıdığım, kendisiyle görüştüğüm zaman pek genç ve körpe çağlarda idim. Galatasaray Lisesi'nin henüz tali devresinde (orta kısım) bulunuyordum, lâkin sırasıyla Midhat Sadullah, Re'fet Avni, Halid Fahri, Fâzıl Ahmed, İzmirli Ziya Efendi (Şükûn, *Ferheng-i Ziyâ* sahibi), Serezli Nuri (Atatürk'ün hocalarından), en son olarak da Mevlânâ evlâdından ve Ramazanoğulları'ndan Fethi İsmail İsfendiyaroğlu, İbrahim Necmi Dilmen, kudretli hatip ve edip İsmail Habib Bey gibi mesleğinin tarihine geçmiş mümtaz şahsiyetler ile kendilerine isim yapmış hakikaten yüksek değerdeki âlim ve ediplerden okuduğumuz için o zamanki bilgimiz bile yaşımızdan beklenilmeyecek derecede yüklü ve besili idi. Bu değerli ve feyizli şahsiyetlerin sayesinde kültür seviyemiz yaşitlarımızdakinin üstüne çıkmıştı. Güzel dilimizi iyi biliyor, iyi konuşuyor ve iyi kullanıyorduk. Şimdi nedense beğenmediğimiz, büyük haksızlık ederek kendimizden ayrı sandığımız, fakat o yaşlarda kulağımıza pek tatlı ve ahenkli gelen Osmanlıca ile, onun doğurduğu klasik divan edebiyatı ile, bunların temel taşı olan lügat kültürü, terkip ve izafet kaideleri ile ilgimiz, zevkimiz, bu bedîî tadı duyamamış olanları imrendirecek derecelere gelmişti. Bundan dolayı büyüklerimizle görüşebiliyor, onların faziletli huzurlarına zorluk çekmeden lâayık olabiliyorduk. Hamdolsun hiçbir falsomuz görülmüyordu.

Çocuk yaşlarında ailesinden ve etrafından aldıklarını mektepte geliştiren Revnakoğlu, kendisine tesir eden edebiyat öğretmenlerinden Refet Avni (Aras) (ö.1943) ismini notlarında geçirmez, ancak bir dönem Galatasaray Lisesi müdürlüğü de yapmış olan Fethi İsmail İsfendiyaroğlu (ö.1964), onun terakkisinde rol oynayanlardandı. Revnakoğlu ondan bahsederken “velînimet-i irfânım Fethi İsmail Bey” der. Fethi İsmail, Eyüp'te Afife Hatun Tekkesi'nin de son şeyhiydi. Revnakoğlu gibi Mevlânâ soyundan geliyordu. *Galatasaray Tarihi*'nin müellifi de olan hocasından bahsederken “Yarım asrı doldurup geçen, hiç aksatmadan sürüp giden talim ve tedris hayatından başka geriye kalan bütün zamanını hep tetkik ve tettebbu ile, yazıp çizme ile geçirdi. Elindeki avucundaki bütün parasını, olanca varını, iki kelime ile sıhhat ve hayatını hiçbir şey beklemeden memleketin irfanına vermiş ve onun uğrunda harcaya harcaya tüketmişti. *Galatasaray Tarihi* isimli altı ciltlik büyük eserini yazarken gün yüzüne çıkmamış vesikaların kaynaşıp konuştuğu o muhteşem abideyi meydana getirmek için en uzun yıllarını kütüphanelerde geçirdi. On beş seneden fazla bir zaman yalnız Başvekâlet arşivine gidip geldi. Hemen her gece en azı saat üçe dörde kadar kitap okudu, bazen de üzerinde sabahladığı oldu. Eline aldığı konuya dair bizde ve batıda yazılmış olup da görmediği, deşmediği, kırklamadığı kaynak kalmadı. Bunlardan yığın yığın not aldı, metinler derledi ve hepsinin üzerinde kozalar ördü, klişelerini yaptırap kitabına koydu” yazmıştı.

Fethi İsmail İsfendiyaroğlu'yla yüz yüze, mektuplaşma yoluyla vefatına kadar teması kesintisiz sürmüş, 1961'de neşrettiği *Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Marifetnamesi* isimli eserine takrizlerden birini de bu hocası yazmıştı. Orada talebesi Revnakoğlu için şöyle diyordu:

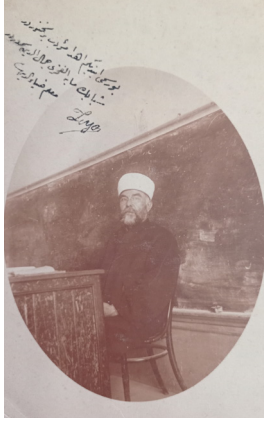
Cemaleddin Server'in büyük meziyetlerinden birisi de şahsî emeklerle elde ettiği bilgileri yed-i inhisârında tutmamış olmasıdır. Her zaman, her müracaatta o ilmi sehavet sahibi olduğunu göstermiş ve ganî ruhunu ortaya koymuştur. Bu bakımdan Beyazıt Umumi

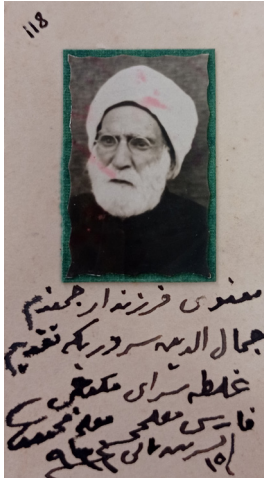
Revnakoğlu'nun Galatasaray Lisesi'nde edebiyat hocalarından Fâzıl Ahmed Aykaç (Revnakoğlu arşivi-Beyazıt Ktp.)

Fethi İsmail İsfendiyaroğlu'ndan Revnakoğlu'na: “Seyyar ve canlı lügat, fazîlet-şîâr aziz talebem Cemaleddin Efendi'nin hakikatliğine muhabbetlerimle, 12.10.928” (Revnakoğlu arşivi-Beyazıt Ktp.)

Ziya Şükûn'dan
Revnakoğlu'na
(Revnakoğlu arşivi-
Beyazıt Ktp.)

Galatasaray Mektebi Fârsî
muallimi Mahmud'dan
Revnakoğlu'na
(Revnakoğlu arşivi-
Beyazıt Ktp.)

Şeyh Fehmi Efendi

Kütüphanesi'nin fâzıl ve kâmil müdürü Allâme İsmail Sâib Efendi merhuma pek benzer. O da hakikaten böyledi. Yalnız yerlilere değil, birçok yabancı müsteşriklere de malûmat vermekten haz duyardı. Cemaleddin Server'in merhum üstada üstün bir cevheri daha vardır ki o da birçok gazete ve mecmualarda yüzlerce makale neşretmek ve radyoda en orijinal mevzuları ele almak suretiyle bilgiye teşne kimselerin daima istifadesini düşünmüş bulunmasıdır. Ne yazık ki merhum İsmail Sâib Efendi tek bir eser neşretmemiş, ilim servetini kendisiyle birlikte mezara götürmüştür...

Not düşelim, Fethi İsmail İsfendiyaroğlu'na bu kitapta, Afife Hatun Tekkesi bahsinde genişçe yer verilecektir.

Farsçanın elinden çıkma lügatıyla da şöhret bulmuş olan Ziya Şükûn (ö.1949), 1924-1929 yılları arasında Galatasaray Mekteb-i Sultanîsi'nde Arapça ve Farsça hocasıydı, Revnakoğlu'nun hocalarındandı. Lisede ders kürsüsünde çektiği fotoğrafın ithafında Revnakoğlu için "Bu resmi ettiğim ihdâ bir sühanverdir - Şebâbın mâ-bihî'l-fahri Cemaleddin Server'dir" yazmıştı.

Yine Galatasaray'da hocalarından Farsça muallimi Mahmud Efendi ona ders verenlerdendi. Talebesine verdiği fotoğrafının altına şöyle yazmıştı: "Manevî ferzend-i ercümendim Cemaleddin Server Bey'e takdim. Galatasaray Mektebi Fârsî muallimi Mahmud. 15 Teşrîn-i sâni 934."

Galatasaray Lisesi'nde Revnakoğlu'nun akaid ve Arapça hocalarından Fehmi Efendi, aynı zamanda Bahriye nâzırı Hasan Hüsnü Paşa'nın Eyüp'te yaptırdığı Nakşî tekkesinin şeyhiydi (115:81-85):

Şeyh Fehmi Efendi uzun boylu, yakışıklı, güzel yüzlü, gözleri içinden gülen, uzunca beyaz sakallı, pembe tenli, sevimli, mübarek, müeddep bir insandı. Hocalığından beklenmeyecek derecede çok ileri fikirli ve inkılâpçı idi. Musa Kâzım Efendi gibi sınıfta zaman zaman başını açar ve derslerine Hristiyan talebeyi de kabul ederdi. Dinî takrirlerinin onlar tarafından dinlenmesinden, takip edilmesinden mahzuz olurdu, fakat hiçbir telkinde bulunmazdı. "Başımıza şapka geçirmek değil, icap etse de millet ve memleketin selâmeti ve dünya gidişine uymak için alnımıza put koysak (eliyle de yerini gösterirdi) müslümanlığımızdan bir şey kaybetmiş olmayız!" derdi. Bu derece serbest ve yüksek görüşleri vardı.

Galatasaray Lisesi'nde eski, klasik dinî ilimleri tahsil ettiği hocalardan Behcet Efendi, aynı zamanda Yeni Cami kürsü şeyhiydi.

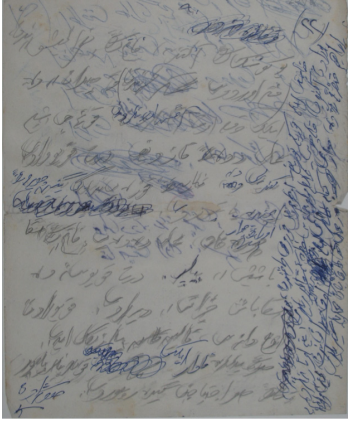
Eski devir hocalarından Muallim Mehmed Efendi, "Ferzend-i manevim bulunan Cemaleddin Bey'e yâdigârımdır" ve Mehmed Şevki Efendi de "Şâir-i necâbet-eser muhterem Cemaleddin Beyefendi oğlumuz takdim" ithaflarıyla Revnakoğlu'na fotoğraflarını vermişlerdi.

Resmî tahsilinin dışında meclislerine devam ettiği ilmiye kadrosundan Kâmil Miras, Revnakoğlu'na çok tesir edenlerdendi (229:558-570):

Kundağım dergâhta bağlandı, dergâhta çözüldü. Aile muhitinin icabı olarak dergâhların mihrabı önünde, makam postu, cenah postu üzerinde büyüdüm. Çocukluğum ve gençliğim hemen daima zamanın ileri âlimleri, arifleri ile beraber geçti. O yaştan beri kitap tozu silkerim, hâlâ da böyleyimdir. Binaenaleyh gerçek ilim adamını kapı karşı komşum kadar

Kovacı Camii imamı Şeyh Mustafa Efendi (Konyalı arşivinden)

Revnaoğlu'nun Kovacı Ali Dede notlarından (221:45)

Kofacı Ali Dede-Kovacı Ali Dede

Tarihî Türkçe metinlerde Eski Türkçedeki “koga” kelimesinden ses değişikliğiyle “kofa”, “koğa” ve “kova” varyantlarına rastlanır. Fatih'te Kovacı Dede Camii imamı Şeyh Mustafa Efendi'nin mezar taşında da “kova” yerine “kofa” imlâsına tesadüf ediyoruz:

Okmeydanı'ndaki diğer Kovacı Dede'nin yenilenmiş olduğu intibai verilen dolama destarlı mezar kitabesinde sülüsle “Hüve'l-Bâkî - Merhûm cennet-mekân, firdevs-â-şiyân Gazi Ebü'l-Feth Sultan Mehmed Han aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân hazretlerinin kofacılık hizmetiyle şeref-yâb olan Kutbu'l-ârifin merhûm Kofacı Ali Dede rûhuna el-fâtiha, sene 858” yazıyordu.

Okmeydanı tarihini derinlemesine çalışan Revnaoğlu, Kovacı Ali Dede'ye ve Okmeydanı'ndaki mezarına, mezarın etrafına dair şu notları kaleme almıştı (221:43-45):

Ok talimlerine bazen katılan hükümdar ile yarışmaları seyre gelen yabancı misafirlere mahsus tekkenin iki kapısından birinin karşısında kasr-ı hümayûn (süslü ve gösterişli güzel bir köşk) yaptırılmıştı. Sivil mimarimizin değerli eserlerinden biri olan ve Koca Sinan'ın yapısı sanılan bu güzel bina birçok tamir de görmüştü, fakat yıllar sonra dergâh ile beraber o da ortadan kayboldu. Yakın zamanlara kadar bunların bir kısım izleri ve kalıntıları belli belirsiz görülmekteydi. Bugün aranılsa da bulunması imkânsız hâle gelmiştir.

Bu köşkün altında Fatih'in nimelceysinden (fetih ordusu askerlerinden) ve meydanda ilk defa ok atmış olanlardan Kovacı Şeyh Ali Dede'nin kazdığı dört kuyu vardı, kendisi de minarenin kuzeyindeki geniş çevirmenin içinde yatıyordu. Oranın civar halkı Ali Dede'yi Fatih'in sakabaşısı bilir, dört kuyusuna da “Sakabaşı hayratı” derlerdi. Kuyulardan üç tanesi kalın taş bilezikliydi, son yıllara kadar ikisi kullanılabilir ve halkın su ihtiyacını gideriyordu. Sonradan etrafını saran gecekonduların enkaz yığını ve tepeleme molozları altında bir müddet kör kuyu olarak kaldı, daha sonra tamamıyla görünmez oldu. Kovacı Dede'nin kabri 500. fetih yılı münasebetiyle yaptırılan tamirler esnasında geçen sene Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu tarafından buradan alınıp Kulekapı-Galata Mevlevîhanesi haziresine kaldırıldı. Yine o tarihlerde İbrahim Müteferrika'nın da mezarı, kitabeli taşı ile Okmeydanı'ndan aynı Mevlevîhaneye rahmetli Hakkı Tarık Bey'in himmetleriyle getirildi.

Mezarın taşınmadan önceki yerini Ekrem Hakkı Ayverdi de “Okmeydanı'ndaki Okçular Tekkesi'nde” (*Fatih Devri Mimarîsi*, İstanbul, 1943, s.54) diye kaydeder.

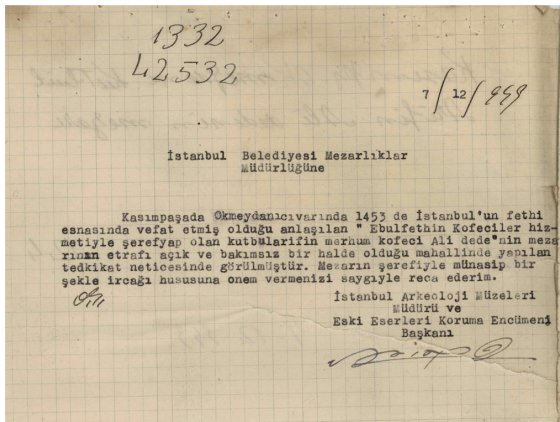
Kofacı Ali Ded'e'nin 1952'de Okmeydanı'ndan taşınmadan önceki aslı mezarın fotoğrafı
(Encümen A219: 20220224_15390479)

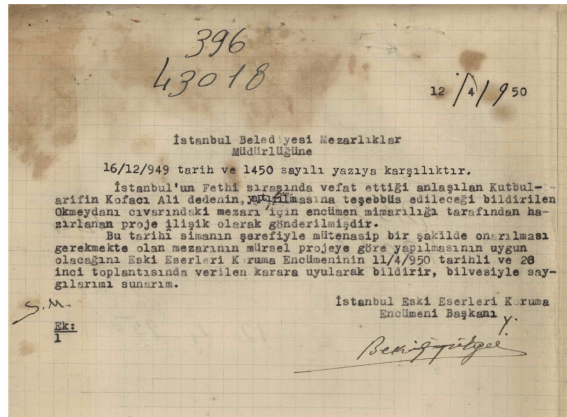
Kofacı Ali Ded'e'nin 1952'de Okmeydanı'ndan taşınmadan önceki aslı mezarın fotoğrafı
(Salt arşivinden)

Okmeydanı'nda bakımsız hâlde duran bu mezarın hatırasına hürmeten düzenlenmesini isteyen İstanbul Arkeoloji Müzeleri müdürü ve aynı zamanda Eski Eserleri Koruma Encümeni başkanı, Mezarlıklar Müdürlüğü'ne 7.12.1949 tarihinde aşağıdaki yazıyı yazar:

Kasımpaşa'da Okmeydanı civarında 1453'te İstanbul'un fethi esnasında vefat etmiş olduğu anlaşılan "Ebü'l-Feth'in kofacılar hizmetiyle şerefyap olan Kutbu'l-ârifin merhum Kofacı Ali Ded'e'nin" mezarının etrafı açık ve bakımsız bir hâlde olduğu mahallinde yapılan tetkikat neticesinde görülmüştür. Mezarın şerefiyle münasip bir şekle irca hususuna önem vermenizi saygıyla rica ederim.

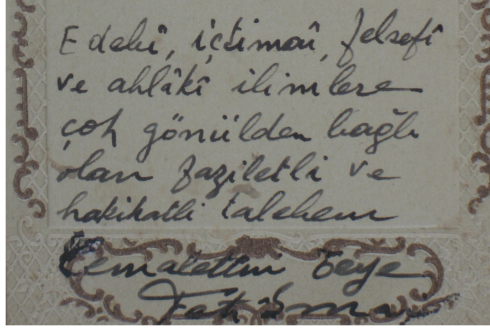

(Encümen A219: 20220224_15383401)

(Encümen A219: 20220224_15384112)

Revnakoğlu Dosyalarında Fethi İsmail İsfendiyaroğlu ve İsfendiyaroğlu'ndan Revnakoğlu'na Mektuplar

İsmail Fethi İsfendiyaroğlu'ndan Revnakoğlu'na (62:10)

müddetçe kıymetli ilmî yardımlarından çok mütehasşis ve minnettar olduğum pek değerli edip ve müeddep oğlum Cemalettin Server Revnakoğlu'na bir muhabbet ve şükran hatırası. 19 Ağustos 1953.”

Not düşelim, yazık ki bu fotoğraf ve diğerleri dosyasında yer almamaktadır!

Revnakoğlu da parça parça notlarında hocasının bir tarafını şöyle anlatıyordu (62:153-58):

Fethi İsmail İsfendiyaroğlu'nun babası İsmail Hâlid Bey (Burak Çetintaş arşivinden)

Galatasaray'dan hocası olan İsfendiyaroğlu, Revnakoğlu için (62:10) “Edebî, içtimâî, felsefî ve ahlâkî ilimlere çok gönülden bağlı olan faziletli ve hakikatli talebem” diyordu. *Galatasaray Tarihi*'nin yazılışında katkıları bulunan Revnakoğlu'na verdiği bir fotoğrafının altında şu ifadeler vardı (62:170):

Galatasaray Lisesi eski müdürü Fethi İsfendiyaroğlu, Yüksek Tedrisat Umum Müfettişliği yıllarında merhum tarafından çok sevdiği Cemalettin Server'e verilmiş bu resmin üzerinde zamanla uçmaya yüz tutmuş ithaf yazısında şöyle denilmektedir: “Galatasaray Tarihi'ni yazdığım

Eli değdikçe namaz kılar, Kur'ân-ı kerîm okur ve güzel sesle okunan Kur'ân-ı kerîmi kelime kelime takip ederek dinlemekten pek hoşlanırdı. Allah yolu adamlarına, devamlı ibadet edenlere büyük saygı gösterir, onları yürekte över ve hâllerine imrendiğini söylerdi. Kendisi ibadet vazifesini gerektiği gibi yapamadığına üzülürdü, “Kusurum pek çok, secdeye ihtiyacım var, hakkıyla yapamıyorum...” dediği zaman gözleri dolu dolu olurdu.

Saza söze, tatlı sohbete hele klasik fasıl musikisine bayılırdı. Ona “musikî-i şerîf” derdi. Bu sevgi dolayısıyla çalan, okuyan sanatkârları, hatta bu yolda çalışan, yetişen kimseleri pek sever, onları takdir eder, onları iftihar ederek över, her birini ayrı ayrı değerlendirirdi. Müteveffa İbnülemin'in Beyazıt'ta Çakmakçılar Yokuşu tarafında şimdi yıkıtılıp yerine han yaptırılan eski konağında yarım asra yakın bir zamandan beri sürüp gelen pazartesi akşamı toplantılarında hemen hiç kaçırmadan her hafta bulunması, daha sonra Muhyiddin Paşazâde Kimya-

ger Şevki Bey'in Gedikpaşa çevresindeki konağın alt katında bir müddet devam ettirilen aynı saz meclislerini bırakmaması bu musiki düşkünlüğünden ileri geliyordu.

Kendisi de taş konağında bazen sazlı sözlü ve ötekilerden ayrı olarak zengin sofralı, hafif içkili toplantılar yapar, sofrta başında dostları, sevdikleri için bizzat hizmette bulunmaktan son derece zevk duyardı. Bu zevkin icaplarını tam bir ihlâs ve samimiyet içinde yerine getirmeye çalışırken sevinç içinde ortada dolaşır, herkesi coşturur, zarafet ve kibarlığı ile etrafın neşesine neşe katardı.

Eli boş ziyaret yapmak da âdeti değildi, nereye gitse mutlaka bir münasip hediye götürürdü.

Revnakoğlu dosyalarında, hoca-talebe ilişkisi yakın dostluğa dönmüş bu iki sima arasında bir yığın mektup teatisi de olmuştu (62:7-8):

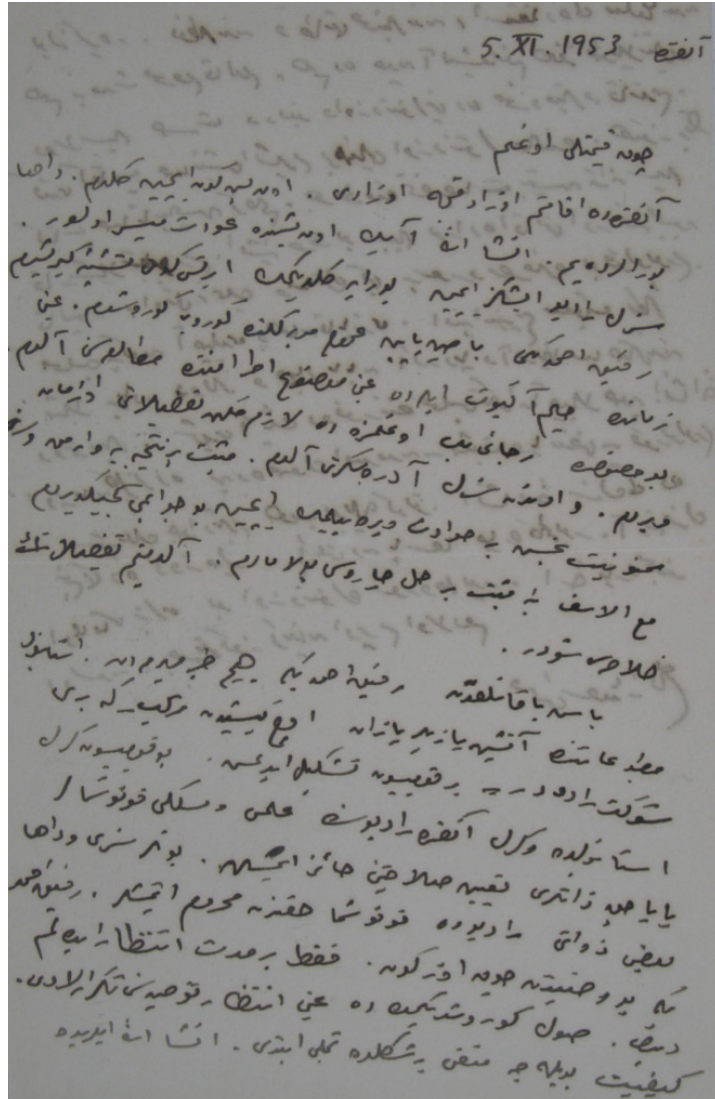
Ankara, 5. 11. 1953

Çok Kıymetli Oğlum,

Ankara'da ikametim uzadı. On beş gün için geldim, daha burarlardayım. İnşallah ayın on beşinde avdet müyesser olur. Sizin radyo işiniz için buraya geldiğim ertesi gün teşebbüse giriştim. Refik Ahmed Bey'i basın yayın umum müdürlüğünde görüp görüştüm, aynı zamanda Halim Alyot ile de aynı mevzu etrafında mütalaasını aldım. Bu hususta Recai Bey oğlumza da lâzım gelen tafsilâtı o zaman verdim ve ondan sizin adresinizi aldım. Müspet bir neticeye varmak ve dahi size memnuniyet-bahş bir havadis verebilmek için bu cevabımı geciktirdim, maalesef yine müspet bir hâl çaresi bulamadım. Aldığım tafsilâtın hülâsası şudur:

Başbakanlıktan Refik Ahmed Bey'e hiç haber vermeden, İstanbul matbuatında ateşin yazılar yazan üç kişiden mürekkep ki biri Şevket Rado'dur, bir komisyon teşkil edilmiş, bu komisyon gerek İstanbul'da ve gerek Ankara radyosunda ilmî ve meslekî konuşmalar yapacak zatları tayin salâhiyetini haiz imiş. Bunlar sizi ve daha bazı zevatı radyoda konuşma hakkından mahrum etmişler. Refik Ahmed Bey bu vaziyetten çok üzgün, fakat bir müddet intizar edelim dedi. Son görüştüğümde de aynı intizar tavsiyesini tekrarladı.

İsfendiyaroğlu'ndan Revnakoğlu'na

Fethiye Medresesi

Fethiye Medresesi Sokağı'nın sonunda sağda Fethiye Camii'ni (Balat Mahallesi, 1890 ada, 34 parsel), **solunda Fethiye Medresesi'ni görüyoruz.** (Balat Mahallesi, 1890 ada, 35 parsel)

Revnakoğlu, evinin hemen yakınında olan bu mabet ve medrese hakkında birkaç cümleyle bahseder. Cami, İstanbul'un Fatih'inde ancak 16. asrın nihayetinde Kafkas fetihlerinin müjdesiyle adı Fethiye'ye dönüştürülen Pammakaristos Kilisesi'di. Neyzen Tevfik, İstanbul'a geldiğinde Fethiye Camii'nde müezzin mahfiline bitişik odasında kalmıştı. Revnakoğlu bu vesile ile 13 Mayıs 1952 tarihli *En Son Dakika*'da caminin varlık sahnesinden çekilen mahfilinin yanındaki bu odaya temas etmişti:

Hünkâr mahfiline benzer tarzda, geniş kemerli, çift kafesli ve dört yanı oyma işlemeli, kabartma kuşak yazılarıyla ve çiçeklerle pek ustaca süslenmiş, armalanmış, güzel ve zarif bir şekilde câmi'-i şerîfin ortasından kubbeye doğru yükselen bu dilber mahfilin küçük bir tamirle ihyası o zamanlar pek alâ mümkün ve kabil iken ne yazık ki işgal senelelerinden biraz sonra Evkaf tarafından yıktırılarak arabalar dolusu enkazının yok pahasına yıkıcıya satıldığını hatırlarım. Dışarıdan gayet geniş taş merdivenlerle çıkılan büyük kapısının kible duvarına bitişik bu oda ve onun yanında sonradan imam meşrutası olarak kullanılan diğer odalarda iki kat binasıyla birlikte yavaş yavaş çürüyerek harap olmuş ve nihayet duvarına yaslandığı mahfilin yıktırılmasıyla mesnetsiz ve bakımsız kalarak onlar da kendiliğinden çöküp gitmiştir.

Fethiye Camii
(Belediye arşivinden)

Fethiye Camii
(Belediye arşivinden)

Cami, geçen asrın başlarında tekke olarak da kullanılmıştı (13:152): “Fethiye Camii Zaviyesi, Nakşibendiyye-i Hâlidîyye’denir. Câmî’-i şerîfin içindeydi. Perşembe günü akşamı-cuma geceleri yatsıdan sonra hatm-i hâce okunur ve oturulduğu yerde tevhîd edilirdi. Son şeyhi Korvet kâtibi Mustafa Fevzi Efendi’ydi.”

Fethiye Medresesi.
Revnakoğlu bu mektepte
okumuştı ve evi
bu medresenin arka
sokağındaydı
(Belediye arşivinden)

Hacı Feyzullah Efendi Tekkesi

Millet Caddesi'nden Oğuzhan Caddesi'ne iniyoruz. Bu caddenin sonuna doğru sağa dönen Halıcılar Köşkü Sokağı'na giriyor, bu sokaktan da sağa Saray Hamamı Sokağı'na giriyoruz. Sokağın sağında, 2 ve 6 numaralı binaların arasında Hacı Feyzullah Efendi Tekkesi'nden geriye kalan arsayı ve türbeyi görüyoruz. (Molla Gürani Mahallesi, 1982 ada, 10 parsel)

Bugün alâkadan büsbütün mahrum bu tekke, bir zamanlar etrafında kalabalıkların toplandığı, içinden cemiyet hayatında derin tesirler icra eden şahsiyetlerin çıktığı sufi mekânlardandı. Hâlidilik'in bu merkezinden çıkan Küçük Hüseyin Efendi ve Melek Efendi'nin tesis ettiği halkalarla bu neşe, cemiyetin her kademesinde akis bulmuştu. Bir zamanlar etrafı bostanlarla çevrili bu tekke 1871'de Rifat Efendi tarafından yaptırılmıştı. Şimdi geriye sadece tekkeden türbesi kalmış, türbe de apartmanlar arasında sıkışmıştır. Yangın artığı bu mahal, son şeklini 1952'de almıştı (147:175-76):

Hacı Feyzullah Efendi yahut Halıcılar Tekkesi: Nakşibendiyye'nin Hâlidîyye kolundandır. Şehremini'ye bağlı Et Meydanı civarında Halıcılar Köşkü denilen mahalde, Lutfi Paşa Mahallesi'nde Saray Hamamı kurbünde ve Molla Gürani'ye gidecek şimdiki Saray Hamamı Sokağı'nın üstünde ki bu sokak yeni kadastro taksimine göre Ördek Kasap Mahallesi'ne ait bulunuyor.

Tekke binası hâlen 2-1 numaralı olup cuma günleri burada ikindiden sonra hatm-i hâce okunurdu.

Tekkeyi yaptıran Hacı Feyzullah Efendi'nin müritlerinden ve hayır sahiplerinden merhum Rifat Bey'dir ki Çarşıkapı'da Kemankeş Mustafa Paşa Türbesi karşısında, köşe başındaki câmi'-i şerifin mütevellisi olan zatın torunlarından; Faruk Nafiz'in dedesidir.

Hacı Feyzullah Efendi ve Şeyh Sadık Efendilerin türbesi Fatih yangınında yanmıştı. Son zamanlarda Haşim Mardin'in bizzat ve nakdî yardımıyla yeniden ihya edildi, 28 Mayıs 1952'de başlandı ve bir yıl sürdü.

Tekkenin bahçesinde medfun bulunan zevat: Şeyh Hacı Feyzullah Efendi (hususî taş türbede), oğlu ve halifesi Şeyh Hacı Mehmed Sadık Efendi (babasının yanındadır), Hacı Feyzullah Efendi'nin hulefâsından Örücü Baba (Şehreminili Örücü Mehmed Efendi.

Şeyh Hacı Feyzullah
Efendi Tekkesi
(Belediye arşivinden)

Tekkede evvelce mevcut kırık, başlıksız, yuvarlak taşında sülüsle (1941'de yazmıştım):
 “Hüve'l-Bâkî - Kutbu'l-ârifin, gavsü'l-vâsılın eş-Şeyh es-Seyyid el-Hâc Mehmed Feyzullah el-Kudsî kuddise sırruhu's-sâmî Efendi hazretlerinin hulefâsından...”

Hacı Feyzullah Efendi (ö.1876)

Revnaoğlu, önce tekkenin ilk şeyhi Hacı Feyzullah Efendi ve oğlu Mehmed Sadık Efendi'ye dair nisbeten kısa bilgi verir (147:163):

İstanbul'da Halıcılar'da halkın ziyaretgâhı olan türbesinde medfundur. Silistre eyaletinin Hezargrad kasabasından üç saat uzakta Sazlı karyesinin maruf hanedanlarından Ali Ağa'nın sulbünden dünyaya geldi. Gençliğinde Mısırlı Mehmed Ali Paşazâde İbrahim Paşa'nın maiyetinde çiftlik nâzırı olarak vazife görmüştür.

Silsilenamelerde “el-Hâc Feyzullah el-Kudsî el-Hâlidî en-Nakşî es-Siddîkî” diye yazılmıştır. 17 Cemaziyelahir 1293 (10 Temmuz 1876) pazar günü saat beşte öğle ezanı okunurken rûh-ı pür-fütûh-ı Feyzullah vâsıl-ı rahmetullah olmuştur. 120 halifesi olduğu rivayet edilmektedir.

Kendilerinden sonra posta geçen mahdûm-ı âlileri ve halifesi Şeyh Hacı Mehmed Sadık Efendi de 1332'de göçmüştür. Babasının yanında yatıyor.

Not: Sokağa adını veren Saray Hamamı, aynı sokakta 12'den 24'e kadar numaralı binaların bulunduğu yerdedi.

Yukarıdaki malûmatı Revnaoğlu biraz daha açarak Feyzullah Efendi'ye yeniden temas eder (147:167,165-66):

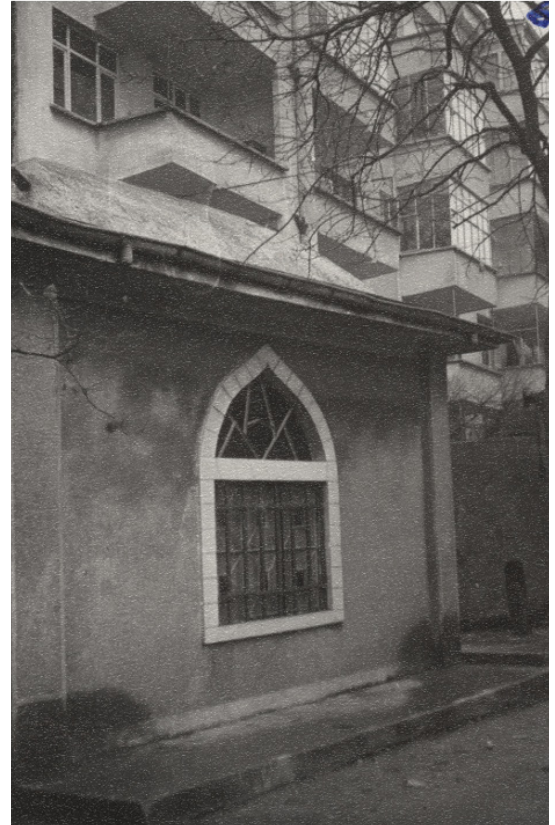
Şeyh Hacı Mehmed Feyzullah el-Kudsî el-Bâkî el-Vidîni Efendi'dir ki yalnız “Hacı Feyzullah Efendi” diye marufur. Velâdeti H.1220'dedir. Vidin'den İstanbul'a geldiği H.1275'ten 1293 tarihine kadar (19 sene) şeyhlik makamında kaldı. Rus muharebesinin başlarında 73 yaşında bulunduğu hâlde 17 Cemaziyelahir 1293 (10 Temmuz 1876) pazar günü öğle ezân-ı şerîfi okunurken secde-gâh-ı kibriyâya kapanmış bir hâlde intikal eyledi.

Tekkeye bitişik hususî taş türbede medfun olup sandukasının önünde altın yaldızla çerçevesi camlı levhada yine yaldızlı güzel bir sülüs ile Damat Mahmud Celâleddin Paşa'nın şu kıtası yazılıydı: “Bu kabre gurûb eyledi hurşîd-i hakikat - Ondandil-i uşşâka hüviyyet mütecellî - Âdâb ile gir sâha-i gülzârına zîrâ - Bu ravzadadır feyz-i velâyet mütecellî.”

Nafia nâzırı olan bu zat (Damat Mahmud Celâleddin Paşa), Hacı Feyzullah Efendi'nin ileri gelen müritlerindendi.

İbnülemin'in babası Emin Paşa, Hacı Feyzullah Efendi mensuplarındandı.

Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Mesnevîhân Osman Salâhaddin Efendi, “Benim şeyhliğim babadan kalmadır” diyerek Hacı Feyzullah Efendi'ye intisap etmiş ve onun terbiyesi altında yeniden sülûk görmüştür. Hacı Feyzullah Efendi'nin irtihal günü cenazesinde bulunmuş ve hazretin defninden sonra usulen telkin yapmak isteyen imama âdeta çıkışarak

Şeyh Hacı Feyzullah Efendi'nin türbesi
 (Belediye arşivinden)

medfunun orada mevcut olmadığı kendiliğinden anlaşılıyor, zira Hafız Hüseyin Efendi'nin bir mescit veya camii yazarken etrafındakiyle tesbit etmeden geçtiğine rastlanmamıştır.

Çoğu tabela yazısıyla sonradan yazılmış, zaman zaman çeşitli renklere boyanmış bu nevi mezar taşlarında görülen, fakat muteber membaların hiçbirinde adı bile geçmeyen böyle "Fatih'in asadarı", "Fatih ordusunun sancaktarı" gibi çoğu takma olan birtakım isim ve sıfatlarla karşımıza çıkan hüviyetleri belirsiz medfunlara İstanbul'un her tarafında sık sık rastlanılması daima mümkündür. Binaenaleyh ihtisas sahiplerinin malûmu olduğu üzere bu zatın da benzerleri gibi hüviyet ve şahsiyetini tarihçe vesikalandırmaya imkân müsait değildir.

Başında hiçbir şekli-i mahsûsu ve kendi devrine ait bir karakteri olmayan, külâh ve kavuğa benzemeyen basık tablalı, çapraz dikişli, hurmalı, yamyassı acaip başlığın tarihî ifadesi bir hiçten ibarettir.

İşhâd ve isbatı kabil olmamakla beraber, taşında Fatih zamanının adamlarından biri olarak gösterilmesi itibarıyla medfunun şahsa ait iki evin arasında kalmaktansa asır müna-sebeti bakımından Mahmud Paşa Câmî'-i şerîfi haziresinde bir köşeye naklinin muvafık olacağını hürmetlerimle arz ederim.

Bozuk yazılı kitabesini aynen veriyorum: "Mahmud Paşa-yı Veli hazretlerinin sancaktarı Servili Baba'nın rûhuna el-fâtiha, 861."

Not düşelim, Servili Baba'ya ait mezar taşı bu dilekçeden sonra Mahmud Paşa türbesi haziresine taşındı.

Servili Baba (Burak Çetintaş arşivi)

Yunus Baba Tekkesi

Adem Yavuz Sokağı'ndan Celal Ferdi Sokağı'na dönerken açık yeşil alanda Yunus Baba Tekkesi vardı. Burası Mahmut Paşa Çeşmesi'nin önünde düşer.

Adem Yavuz Sokağı'ndaki (eski adı Mengene Sokağı) bir diğer tekke, Yunus Baba Tekkesi'ydı (178:23): "Nuruosmaniye'de Mengene Sokağı'nda, köşe başında olup Sa'diyye'den Mengene-Şah Ali Baba Tekkesi'nin tam karşısında ve biraz yüksekteydi. Şimdi arsası kalmıştır. Tekke önceden Sa'diyye'den iken sonra Kâdiriyye'ye geçti. Cuma günleri âyîn-i şerîf icra olunurdu."

Yunus Baba Tekkesi civarı
(Burak Çetintaş arşivi)

Yunus Hakkı Baba Efendi (ö.1884-85)

Tekkenin ilk şeyhiydi (178:18-23):

Tekkeyi uyandıran Yunus Hakkı Baba Efendi aslen Evrenyelidir; *Miftâhu't-Tefâsîr* sahibi Kütahyalı Evliyazâde İsmail Hakkı Efendi'nin hulefâsındandır (Bu zatın, Evliyazâde İsmail Hakkı Efendi'nin, sâdât-ı Nakşibendiyye-i Siddikiyye'den ayrıca ve teberrüken hilâfetnamesi vardır. Matbu *Miftâhu't-Tefâsîr*'i 395 sahifedir).

Şeyh Yunus Hakkı Baba (b. Osman), tekkenin ilk şeyhidir. Evvelce koku satmakla geçinirdi. 1302 Hicrî yılında göçerek Merkez Efendi ile Silivrikapı arasında Şehit Bali'nin türbesinin yanındaki hususî aile sofasına sırlanmıştır; buraya “Ayazma” diyorlar. Talikle yazılmış baş taşında okuduğumuz tarih manzumesi Şeyh Türlü'nün mensuplarından Sabit Bey merhumundur:

Hüve'l-Bâkî

Mürşid-i kâmil di hakkâ işte bu âli-kadr
Feyz-i irşâdından etti istifâza nice cân
Hubb-ı dünyâ kalbine aslâ onun yol bulmadı
Âteş-i aşk-ı cemâl-i Hak'la mahv oldu hemân
Rûz u şeb tâât ile imrâr-ı evkât eyleyip
Nûr-ı zikr-i kibriyâ vechinde olmuştı ayân
Gerçi âh gülşen-sarây-ı cennete vardı velî
Hasretiyle hemdem oldu dillere âh u figân
Söyledi târîh-i cevherdârını Sabit gelip
Hak deyip kasr-ı naîme oldu Şeyh Yunus revân, 1302.

Yunus Baba'nın Halifeleri:

Tophaneli Akif Paşazâde Şeyh Mehmed Râşid Efendi: Râşid Efendi, Sütücelidir, Şehremini'de İnadiye Tekkesi'ni yaptıran zattır. 9 Zilhicce 1311 (13 Haziran 1894)de göç.

Reyhan Hakkı Baba (Arap) - Zenci Şeyh Reyhan Baba: Galata ve civarındaki câmi-i şeriflerde Kâdirî usulüyle cuma günleri icrâ-yı âyîn ediyordu. Galata Bedesteni bekçisiydi. Kasımpaşa'da Büyük Piyale şeyhi Hasan Rıza Efendi de bu Reyhan Baba'dan müstahleftir. Merkez Efendi'de Ayazma'da medfundur.

Revnakoğlu, Şeyh Yunus Baba'nın mezarı yakınında şeyhin halifesi Reyhan Hakkı Efendi'nin başında Kâdirî tâciyla mezarını tesbit eder (178:21): “Allah Hû - Meşâyih-i kirâmdan es-Seyyid eş-Şeyh Yunus Hakkı kaddesallâhu sırrahû'l-azîz hazretlerinin erşed-i hulefâsından es-Seyyid eş-Şeyh Reyhan Hakkı Efendi'nin ervâh-ı kudsiyyesine el-fâtîha, 27 Rebiülevvel 1312.”

Evrenyeli Ali Baba (Turnacı).

Evrenyeli Hüseyin Baba: “Çerkes Şeyh” adıyla maruftur. Evrenye ve havalisinde pek meşhur olmuştu.

Bursalı Şeyh Rıza Efendi merhum: Bursa'da İsmet Paşa Caddesi'nden hükümet meydanına çıkan caddenin üzerinde Sa'diyye'den, sonra Celvetiyye'den olan Karageydi

Şeyh Yunus Hakkı Baba
(Fotoğraflar: Esat C. Bilicier)

Reyhan Hakkı Baba (Arap)-
Zenci Şeyh Reyhan Baba

Kaptan Paşa Tekkesi (Hasan Paşa Tekkesi, Hünkâr İskelesi Tekkesi) (Eyüp Merkez Mahallesi, 50 ada, 11 parsel)

Beybaba Sokak'ta yer alan tekke, banisi Bahriye nâzırı Hasan Hüsni Paşa tarafından bu civarda yaptırılan ve inşası 1901'de biten diğer hayır eseri Kaptan Paşa Camii'nden daha önce, 1891'de yapılmıştı. Vakıf, paşa caminin inşasından birkaç sene sonra 1903'te vefat ettiğinde bu kütüphane ve tekkenin karşısındaki türbeye defnedilecektir.

Revnaoğlu burada posta oturmuş iki şeyhten önce tekkeye dair önce şu umumî bilgileri verir (115:77-79):

Eyüp'te Bostan İskelesi'ndedir (Bir ismi de "Hünkâr İskelesi"dir); Nakşibendiyye'den Hâlidîyye kolundandır. Sultan II. Abdülhamid'in Bahriye nâzırlarından Hasan Hüsni Paşa tarafından yaptırıldığı için "Hasan Paşa Tekkesi" derler. Perşembe günleri ayin

Kaptan Paşa
Tekkesi
kütüphanesi
1970'lerin
başında

Kaptan Paşa
Tekkesi'nden
geriye kalan

icra edilirdi. Yanında kütüphanesi vardır; 1319'da (1901-02) yaptırılmıştır. Kapısının tâkında istifli güzel bir sülüs celisi ile yazılmış "Fihâ kütübün kayyimetün" âyet-i celîlesinin yazı sanatı bakımından kıymeti yüksektir, eşi az bulunur eserlerimizdendir.

Not düşelim, Revnakoğlu'nun yukarıda "Kapısının tâkında istifli güzel bir sülüs celisi ile yazılmış 'Fihâ kütübün kayyimetün' âyet-i celîlesinin yazı sanatı bakımından kıymeti yüksektir, eşi az bulunur eserlerimizdendir" dediği kitabe bugün gölgelenmiş, tekkenin müstemilâtından geriye kalan kütüphanesi bugün kafeterya-paşa konağı şeklinde büsbütün aslı mahiyetinden uzaklaştırılmış, tarihî bina arsız müdahalelerle hak etmediği bir muameleye maruz bırakılmıştır.

Kütüphanenin kitabesindeki "1319" tarihi, tekkenin vakfiye tarihi olan 1309'dan on sene sonra ait olduğuna göre kütüphane, yakınlarında yine Hasan Hüsnü Paşa tarafından yaptırılan 1319 tarihli cami ile aynı tarihte yapıldı.

Salih Saim Bey, Mahfil kârileriyle (1921) hasbihal ederken tekkeye yaptığı ziyaretini şöyle anlatır:

"Bahriye nâzırı Hasan Paşa merhumun inşâ-kerdesi olan bir binâ-yı ra'nâ-yı tarikat ve her hafta hatm-i hâcegân tilâvet olunan bir me'vâ-yı müstesnâ-yı feyz ü berekette şeref ü vezâetle silâh-ı îmânı kuşandıktan sonra câmi'-i şerîf-i muallânın, o Kabetü'l-ulyânın harîm-i pâkine besmele-keş-i tazîm olarak dâhil oldum ve doğruca hacet penceresine koştum, Hazret-i Hâlid radiye anhü Rab-bü'l-Vâhid Efendimizin huzûr-ı manevîlerinde rûh-ı mukaddeslerine fâtiha-hân-ı magfîret ü selâmet-i melek-millet hakkında niyâzmend olmayı müteakip câmi'-i şerîfe duhul eyledim..." (Rebiülevvel 1340, numara 18)

Kaptan Paşa Kütüphanesi kapısında asılı ayet
(Fotoğraf: Esat C. Bilicier)

Bahriye Nâzırı Hasan Hüsnü
Paşa (Burak Çetintaş arşivinden)

Bugüne tekkenin kütüphane
olan sol kısmı gelebildi,
sağ kısmı tekkeydi

Acıbadem Celvetî Tekkesi (Selami Ali Mahallesi, ada 1210, parsel 17)

Selâmî Ali Efendi'nin Üsküdar'da ilk şeyhi olduğu tekkelerdendi. Tekkenin yerini Revnakoğlu tesbit eder: “Şeyhülislâm Hayri Efendi merhumun Evkaf nâzırlığı zamanında Evkaf bu tekkenin yerini tramvay idaresine vererek garaj yaptırttı.” Gazi Caddesi üzerinde bulunan tekkenin arsasında hâlen Üsküdar Belediyesi tesisleri bulunmaktadır.

Şeyh Ahmed Muhtar Efendi (ö.1896) zamanında tekke elden geçirilmiş, 1334/1917'de çıkan bir yangında tamamen yanmıştı. Bu yangından sonra tekkenin şeyhi Abdülmâcid Efendi (Mehmed Mâcid Efendi) zamanında geride kalan tekke arsasına garaj yaptırıldı. Tekke arsasında artık Üsküdar yakası tramvay ve İETT otobüslerinin tamir atölyeleri bulunuyordu. Tekkenin yanmasından sonraysa Vâlide-i Atık Mahallesinde bir evi tekkeye dönüştüren Şeyh Abdülmâcid Efendi ile tekkeler devri sona erdi.

Acıbadem Celvetî Tekkesi arsası üzerine yapılan garaj (KTVKK)

Revnakoğlu tekkenin tarihini önce şöyle hülâsa eder (79:70,72):

1334 yılında büyük yangında tamamıyla yanmıştır. Yıllar geçtikten sonra Altunizade Câmî-i şerîfinin mihrabı önünde yatan ve bu câmî-i şerîfin başımamı bulunan Celvetiyeden Hafız Ahmed Muhtar Efendi merhum tarafından 1308-1310 yılları arasında ihya olunmuş ve açıldığı günde kıraat cemiyeti yapılmıştı. Yine bu tekkede Hafız Ahmed Muhtar Efendi, Bursalı Rıza Efendi'ye kıraatten icazetname vermiştir. Rıza Efendi sonradan Altunizade'ye müezzinbaşı olmuştu.

Şeyh Hafız Ahmed Muhtar Efendi'nin 1314'te (1896) irtihalinden sonra tekkenin şeyhliği merhumun refikasının hemşirezadesi oğullarından Abdülmâcid Efendi'ye verildi. Fakat bir müddet sonra Şeyhülislâm Hayri Efendi merhumun Evkaf nâzırlığı zamanında Evkaf bu tekkenin yerini tramvay idaresine vererek garaj yaptırttı.

Şeyh Abdülmâcid Efendi de Vâlide-i Atık Mahallesi'nde bir evi tekke hâline getirerek eccadının kemiklerini buraya nakletmişti. Bu yeni zaviye de “Acıbadem Tekkesi” adıyla anılır oldu.

Abdülmâcid Efendi'nin vefatıyla oğlu Abdülhadi Bey merhuma verildi. Biraz sonra tekkeler sırlandı.

Son şeyh Abdülhadi Efendi merhumun hilâfeti, Üsküdar-Selâmî şeyhi (Kısıklı'daki) Mustafa İzzeddin Benli Efendi'dendir. Kendisi Gümüşhane'de, en son olarak Kozan'da kadastro-tapu müdürü bulunuyordu. 1955 yazı içinde orada göçtü.

Revnakoğlu bu tekkeye dair bir not olarak (79:67) “İstanbul Belediyesi temizlik işlerinde Hamdi Karakaya tarafından Belediye arşivi için tesbit edilmiş olduğunu gördüğüm bu kitabe yanlış ve eksiktir” kaydını düşer.

Acıbadem Tekkesi Şeyhleri (79:68,73):

Revnakoğlu, Şüca Bağı yakınlarındaki tekkenin şeyhlerini Muhyiddin Efendi'nin tomarından iktibas eder:

Hazret-i Selâmî Ali Efendi: 1104'te (1692) irtihal.

Şeyh Ali Efendi (Celvetiyye'den): Çamlıcalı Mehmed Efendi'nin halifesidir. Vefatı?

Bandırmalızâde Şeyh Mehmed Hâmid Efendi (Küçük Hâmid Efendi): Bandırmalı Şeyh Yusuf Efendi'nin büyük mahdumudur. 1174'te (1760-61) rihlet.

Revnakoğlunun notu: “Tavaşi Hasan Ağa Mahallesinde, İnadiye Meydanı'ndaki Voynukbaşı Mektebi'nde (hâlen arsadır ve enkazı mevcuttur) 1165'te (1751-52) muallimliği vardır. Seyyid Mustafa Haşim'in ağabeyidir (*Osmanlı Müellifleri*, II, 61-62).”

Not düşelim, Üsküdar'da Hazret-i Hüdâî tarafından keşfen bulunmuş bir mübarek makam olan Gizlice Evliya Türbesi'nde (“Gizlice Sultan” da denilir) bir süre ikamet eden İsmail Hakkı'dan Hâmid Efendi ders almıştı. Revnakoğlu, “*Osmanlı Müellifleri*, c.I, baştan boş sayfalarda Yusuf Nizameddin Fahir'in notlarından ilâve” kaydıyla şu bilgiyi verir (294:45):

Bursalı Şeyh İsmail Hakkı merhum H.1132'de Üsküdar'da Gizlice Evliya Türbesi'nde oturmuş ve irşâdâtta bulunmuştu. Bandırmalı Şeyh Yusuf Efendi'nin kardeşi ecille-i Celvetiyye'den Küçük Hâmid Efendi bu tarihlerde İsmail Hakkı hazretlerine intisap eylemiştir. Hâmid Efendi'nin H.1137'den 1139'a kadar da Acıbadem Tekkesi'nde şeyhliği vardır.

Oğlu Şeyh Kemal Efendi: 1212'de (1797-98) kasr-ı yed eyledi.

Göynüklü İbrahim Dede: 1232'de (1816-17) rihlet.

Mevleviyeden İbrahim Dede: 1238'de (1822-23) göç.

Hafız Mehmed Emin Efendi: Acıbadem şeyhinin ceddidir. 1257'de (1841) rihlet.

Hafız el-Hâc Ahmed Muhtar Efendi: Altunizade Câmî-i şerîfi imamıdır. Sulehâdan okur yazar bir adamdır. 17 Muharrem 1314 (28 Haziran 1896) yevm-i Pazar'da bilâ-veled vefat eylemiştir. Tekkesinde defnolunmuştur.

Revnakoğlu, ismi kitabesine yanlış yazılan Ahmed Muhtar Efendi'nin mezar taşı ve kitabesini Altunizade Camii haziresinde tesbit edip kaydeder (79:72):

Altunizade Câmî-i şerîfinin mihrabı önündeki parmaklıklıklı hazirede cadde yüzünden sağda ve en başta, yazısı talik, mistarlı beyaz mermer kitabe, metni ve imlâsı biraz yanlış olup başında sırmalı ilmiye sarığı vardır (Miraciye üstadı Selâmî şeyhi Ahmed Muhtar Efendi bu zattan başkadır): “Hüve'l-Gafûr - Turûk-ı aliyeye-i Celvetiyye meşâyihinden Altunizade Câmî-i şerîfi imâmı evveli es-Seyyid el-Hâc Ahmed Mümtaz (Muhtar olacak!) Efendi rûhu için ve kâffe-i ehl-i imân ervâhları için el-fâtiha, 1314.” (Tesbit tarihi 18 Haziran 1948).

Karacaahmet'te Hafız Mehmed Emin Efendi (Fotoğraf: Esat C. Bilicier)